

Monogràfic: 75 anys de ràdio

Estructura del sistema radiodifusor català. Aportacions per a
un inventari de necessitats de recerca

Josep M. Martí

La ràdio catalana fa setanta-cinc anys; en aquesta avinentesa històrica és oportú recordar una circumstància que ja ha estat explicada en d'altres ocasions però que és convenient reiterar: la manca d'un corpus de recerca específica sobre aquest mitjà de comunicació social que tanta importància té en la nostra vida social, política i cultural.

Aquesta no és una afirmació ni lleugera ni superficial; alguns dels inventaris bibliogràfics més coneguts sobre comunicació (CDIC, 1996; CEDIC, 1997) han posat en evidència que ni la investigació administrativa ni la universitària han produït en el decurs d'aquests darrers vint anys una quantitat suficient de treballs per a tancar les nombroses llacunes que presenta el coneixement de la radiodifusió catalana. Moltes recerques puntuals: monogràfics, tesis doctorals, etc. es planyen en els seus capítols introductoris d'aquesta circumstància i també de les dificultats amb què topen els investigadors davant la manca d'estudis sobre aspectes bàsics del mitjà, un problema al qual cal afegir també la inexistència d'un repertori documental actualitzat, el qual hauria de servir per a desenvolupar les dades estadístiques bàsiques sobre el sistema radiodifusor.

Dit tot l'anterior, cal matisar una mica el problema que hem suscitat i reconèixer per altra banda l'esforç que s'ha fet, sobretot des de l'àmbit acadèmic, per omplir alguns dels buits més remarcables; tanmateix, i com és obvi, molts dels treballs realitzats s'han adreçat a fer front a les urgències educatives i, per tant, a tractar sobretot aspectes lingüístics, discursius i de gèneres de programació, realitzats en forma de manuals i destinats bàsicament a la docència.

La migradesa de la recerca no es limita a l'àmbit universitari; en les bibliografies també s'observa una absència generalitzada de l'anomenada «investigació administrativa», és a dir, aquella que és impulsada pels agents del sector: emissores, cadenes, agències de publicitat, etc. Les raons d'aquesta política per part d'emissores i cadenes de ràdio és deguda a diferents causes, algunes de les més importants són la manca de tradició en la realització d'investigacions sobre programació, audiència i mercats; i la cultura imperant que aquest tipus de treballs costen molts diners i serveixen per a molt poca cosa.

Fetes les consideracions anteriors, cal afegir que l'objectiu d'aquest article no és pas el de fer un inventari exhaustiu del mapa de necessitats d'investigació, sinó el de realitzar el que creiem que poden ser algunes aportacions sobre els aspectes menys estudiats i sobre els quals caldria incidir en els futurs treballs de recerca que puguin dur a terme les dues instàncies abans esmentades.

Etapas històriques decisives

Com s'ha dit en el cas de la televisió (E. Giordano i C. Zeller, 1999), qualsevol estudi sobre l'estructura del sistema radiodifusor ha de tenir per força una dimensió històrica, ja que no té res a veure la ràdio catalana del franquisme amb la de la transició; i aquesta, a la vegada, és molt diferent de la dels darrers vint anys, període en el decurs del qual cal recordar que la Generalitat ha desenvolupat competències administratives i legislatives sobre el mitjà; l'únic treball d'aquestes característiques, amb vocació de globalització, arriba solament fins a la Guerra Civil espanyola (Franquet, 1986).

Fa falta, doncs, una recerca aprofundida sobre el període 1940-1999; no solament per raons òbvies de completar la història fins a l'actualitat, sinó també pel fet que l'actual model radiofònic català es fonamenta en una part molt important en les polítiques radiodifusores aplicades en el decurs de la Dictadura franquista, les quals no han estat alterades en molts aspectes substancials en els més de vint anys de règim democràtic.

La transició cap a la democràcia constitueix també una altra etapa decisiva, sobretot perquè s'inicia la desregulació de l'activitat radiodifusora i perquè tal com hem dit, la Generalitat de Catalunya assumeix les competències en aquesta matèria, és el Govern Pujol, acabat d'elegir, el que va procedir al primer repartiment de freqüències de FM, conseqüència a la vegada del Pla elaborat pel Govern de l'UCD el 1977. Val a dir que ambdós períodes han estat tractats de manera parcial en llibres calidoscòpics (Timoteo, 1989) o en recerques específiques referides al subsistema de radiodifusió privada en el context de la formació dels nous grups de comunicació a Espanya (Bonet, 1995).

Un dels objectius d'aquests estudis polietàpics o de períodes ben definits des de 1939 seria el d'arribar a definir les polítiques dutes a terme en l'ordenament del sector radiofònic, tant pel que fa a les reglamentacions elaborades com en les successives concessions de llicències; per altra banda, l'anàlisi de la gènesi del finançament tant del subsistema públic com del privat apareix com un objecte d'estudi important per entendre l'actual problemàtica de la radiodifusió pública i també de la privada.

Alguns dels altres problemes de coneixement plantejats i que no han estat del tot resolts fan referència a les particularitats de la coexistència de diferents agents públics que gestionen entitats radiodifusores en espais territorials coincidents, als problemes de creació d'una indústria radiofònica privada autòctona i a les polítiques específiques dels diferents governs de la Generalitat pel que fa a la utilització de la radiodifusió com a eina de normalització lingüística i cultural.

Aspectes sincrònics

Des d'un punt de vista sincrònic, les característiques del sistema radiofònic català han estat apuntades en les aportacions plurals del *1r Congrés de la Ràdio a Catalunya* i s'han quantificat en una investigació específica promoguda pel CDIC.

La primera de les aportacions esmentades (AA.VV., 1997) té un gran valor testimonial i indiciari per a poder desenvolupar futures recerques, ja que per primera vegada estudiosos, professionals i tècnics del sector varen anar desgranant i debatent els trets diferencials del model radiofònic català; una lectura atenta del contingut de les diferents sessions planteja la necessitat d'encarar suggestius objectes d'estudi, tant des del punt de vista acadèmic com administratiu.

L'objectiu del segon dels treballs (Martí *et al.*, 1997) era el de fer una aproximació als elements estructurals del sistema radiodifusor català: marc legal, agents, oferta programàtica, consum i estructura econòmica. El problema d'aquest tipus de recerques és que les anàlisis sectorials que fan es limiten a períodes molt concrets i, per tant, serveixen únicament per a fer fotografies molt puntuals de les diferents cares d'un sector molt dinàmic i que està vivint transformacions d'una manera constant.

Les recerques sincròniques palesen sempre la necessitat de donar-hi continuïtat, amb revisions i ampliacions periòdiques que serveixin per anar replantejant i reformulant els paràmetres d'anàlisi.

Alguns problemes metodològics

Un darrer aspecte que cal esmentar és el de les dificultats metodològiques amb què s'enfronten els estudis sobre l'estructura del sistema radiodifusor català. Pot semblar una obvietat manifestar que cal un enfocament pluridisciplinari i una utilització molt variada i contrastada de fonts documentals, però allò que potser és menys conegut són els problemes que aquesta segona exigència planteja, així com la manca d'incentius per a motivar la recerca.

La primera dificultat amb què s'enfronta un investigador de l'estructura del sistema radiofònic és amb la manca de transparència dels agents del sector. El secretisme ha estat una pràctica empresarial tradicional, justificada en alguns casos per la por que la informació obtinguda pugui ser utilitzada per la competència. Com a conseqüència, resulta gairebé impossible bastir un banc de dades dels aspectes més fonamentals del sector; disposem de les dades d'audiència elaborades per l'EGM, però no hi ha xifres del volum del mercat publicitari radiofònic, ni tampoc dels costos de producció dels dos subsistemes, el públic i el privat.

Com a conseqüència d'aquestes mancances bàsiques, resulta difícil procedir a la producció d'un quadre d'indicadors bàsics de la radiodifusió catalana, els quals haurien de permetre realitzar una avaluació continuada que indiqués a la vegada les tendències i els cicles pels quals passa el sector. Finalment, cal dir que això fa que tampoc s'hagi pogut produir una formulació de la mida i de les característiques dels diferents mercats d'oferta i d'audiència, ordenats per àmbits territorials.

Malgrat totes les mancances i les dificultats indicades, és evident que cal avançar en l'elaboració de monografies especialitzades i de treballs més generalistes sobre els aspectes indicats. De bon segur que ajudaria molt si es produís una major incentivació de la recerca acadèmica i administrativa per part de les institucions i dels agents del sector radiofònic català.

Referències bibliogràfiques

- AA.VV (1997) *Actes del 1r. Congrés de la Ràdio a Catalunya*. Barcelona: Societat Catalana de Comunicació (IEC).
- BONET, M. (1995), *La ràdio espanyola en el context dels grups de comunicació: evolució de la indústria radiofònica, 1924-1994* [Tesi doctoral]. Bellaterra: UAB. Facultat de Ciències de la Comunicació.
- CENTRE D'INVESTIGACIÓ DE LA COMUNICACIÓ (1997). *Bibliografia catalana de la comunicació*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. [Edició en disquet]
- CENTRE D'INVESTIGACIÓ DE LA COMUNICACIÓ (1996). *Bibliografia sobre radiodifusió. Aportacions de Catalunya, Balears i la Comunitat Valenciana*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.
- FRANQUET, R. (1986). *Història de la radiodifusió a Catalunya: del naixement al franquisme*. Barcelona: Edicions 62.
- GIORDANO, E.; ZELLER, C. (1999). *Políticas de televisión*. Barcelona: Icaria.
- MARTÍ, J. [et al.]. 1996. *La ràdio a Catalunya*. Barcelona: CDIC.
- TIMOTEJO, J. (1989). *Historia de los medios de comunicación en España: periodismo, imagen y publicidad: 1900-1990*. Barcelona: Ariel.